

Сања Б. МИЛИЋ*

Дејана С. БЈЕЛИЦА**

Универзитет у Источном Сарајеву

Педагошки факултет у Бијељини

УТИЦАЈ КВАЛИТЕТА ИНСТРУКЦИЈЕ ВАСПИТАЧА НА РАЗВОЈ КРЕАТИВНОСТИ КОД ПРЕДШКОЛСКЕ ДЈЕЦЕ

Апстракт: Циљ израде овог рада је да се открије да ли квалитет инструкције васпитача утиче на испољавање креативности код предшколске дјеце. У истраживању је учествовало 100 дјеце узраста између 5 и 6 година, која су била подијељена у двије једнаке групе. За потребе истраживања кориштен је папир А4 формата на коме се налазио нацртан троугао. Првој групи дјеце васпитачи су дали инструкцију: „Завршите овај цртеж“, док је другој групи дјеце дата инструкција: „Правилно завршите овај цртеж“. Тим стручњака састављен од истраживача, педагога, васпитача и наставника ликовне културе процијњивали су цртеже према следећим карактеристикама: број линија, број кориштених боја, број предмета на цртежу и композиција цртежа. Сваки од три процијњивача бирао је цртеже за које он сматра да су креативни. Статистички значајна разлика пронађена у броју кориштених боја, линија и предмета. Резултати су показали да не постоје статистички значајне разлике између двије групе с обзиром на композицију цртежа. Разлика није пронађена ни у броју цртежа означених као креативни од стране различитих процијњивача. На основу анализе спроведене у овом истраживању може се констатовати да дјеца предшколског узраста своју креативност слободно и природно испољавају без обзира на инструкције васпитача. С обзиром на то да су ранија истраживања потврдила да се креативност гуши са поласком у основну школу потребно је пронаћи и описати узроке који доводе до тога, те у складу са будућим налазима стварати нове парадигме које ће бити темељ холистичког развоја дјетета.

Кључне ријечи: Креативност, процијњивање, дјечји цртеж.

УВОД

У педагошкој литератури постоји много дефиниција креативности. Неке дефиниције се фокусирају на карактеристике појединаца за чији је рад утврђено да је креативан, док други разматрају сам рад. У оба случаја, већина дефиниција има два главна критеријума за оцјњивање креативности: новост и прикладност (Starko 2017). Креативне особе су оне које при различитим задацима и кроз различите ситуације дају сасвим нове, необичне и оригиналне идеје. Креативни потенцијал свако дијете носи

* Ванредни професор, sanja.milic@pfb.ues.rs.ba

** Мастер предшколског васпитања и образовања, dejana.bjelica@hotmail.com

у себи, тј. сваки појединац је креативан јер рјешава проблеме који су саставни дио наших живота (Јukić 2011), али ако се не развија биће потиснут осталим облицима даровитости и способности. Креативност се сматра једном од најважнијих обиљежља људске врсте. Будући да се темељи на машти, вјерује се да се може успјешно развијати игром заснованом на фантазији током раних година живота (Zečević 2020).

Креативност је процес стварања оригиналних идеја које имају вриједност. Кен Робинсон (Robinson 2015) истиче да за креативност треба имати на уму и два концепта: машту и иновацију. Машта је коријен креативности. То је способност да се сјетимо ствари које нису присутне у нашим чулима. Креативност покреће машту. Примјењена је машта. Иновација је спровођење нових идеја у пракси. Постоје разни митови о креативности. Једно је да су само посебни људи креативни, друго је да се креативност односи само на умјетност, треће је да се креативности не може предавати, а четврто је то што је све повезано са несметаним „самоизражавањем“. Робинсон говори да ништа од овога није тачно. Креативност црпи из многих моћи које сви имамо захваљујући томе што смо људи. Креативност је могућа у свим областима човековог живота, у науци, умјетности, математици, технологији, кухињи, настави, политици, послу.

Предшколске установе треба да буду мјесто у коме ће се развијати услови за препознавање креативности. Главно правило за дјеловање с дјецом у вртићу јесте да свако дијете треба третирати као потенцијално даровито и треба му омогућити васпитање које ће оптимално подстицати развој његових могућности (Rajović–Dautović и др 2009). Многа дјеца испољавају спонтаност, упркос недостатку знања у пољу, или недостатку вјештина са оруђима или специјалним техникама из области. Креативност је присутна свуда гдје људска машта комбинује, прерађује и од елемената ранијег искуства ствара нове представе и ново понашање (Maksić 1993). Натпросјечно умно функционисање и количина знања јесте потребан али и не и довољан услов за стварање нових идеја и продуката. Уколико појединац не посједује или не ослобађа стваралачке моћи неће бити у могућности да створи нешто изванредно и оригинално, а да је у исто вријеме и корисно. С друге стране, уколико високи когнитивни механизми не утичу и не усмјеравају креативности, долази до стварања дјела и идеја које јесу нове и оригиналне али не и употребљиве. Креативност код дјете, такође, можемо наслутити и у њиховим оригиналним и неуобичајеним питањима и одговорима, у неочекивано мудрим изјавама, неисцрпној маштовитости и инвентивности, енергији са којом приступају рјешавању неког задатка који им окупира пажњу, смислу за импровизацију и оригиналним рјешењима проблема, храбрости да искажу те идеје и слично (Милић, Симеуновић и Лаловић 2014).

Мишљењем многих стручњака који се баве психо-физичким развојем дјете, период до седме године сматра се најзначајнијим за развијање свих моторних и интелектуалних вјештина. Општеприхваћено је схватање да, уколико се стваралаштво не подржи и не развије у одређеном узрасту, већ се омета и гуши крутим и неодговарајућим поступцима, оно неповратно атрофира и нема начина да се касније битније унаприједи (Huzjak 2006).

Васпитачи би требали, у складу са интересовањем и потребама дјетета, да посвете пажњу свакој вјештини појединачно. Након савладавања основних радњи (умивање, облачење, узимање хране), треба да се пређе на следећи корак,

а то је подстицање креативности код дјеце (Маширевић 2010). Бити добар васпитач, у најширем смислу те ријечи, значи овладати педагошким компетенцијама које имају диверзификациону улогу у подршци и развоју даровите дјеце (Мaksić 1998).

Ђорђевић (2008) одређује профил личности и репертоар понашања васпитача који би погодовали подстицању креативности дјеце. У циљу подстицања креативног талента, васпитачи треба да се односе с поштовањем према необичним питањима која дјеца постављају и према необичним идејама које саопштавају. Васпитачи треба да покажу дјечи да њихове идеје имају вриједност. Васпитачи треба да пруже дјечи могућност за самоиницијативно учење те покажу повјерење у такав рад, да развије и одржава сталну радозналост дјеце, да их ослобађа страха од грешака, да поред когниције подстиче и њихову фантазију, разноврсност у прилазима и рјешењима, иницијативу и личне контакте са креативним ствараоцима, као и да избјегава стереотипност у односима са онима који показују креативне потенцијале.

МЕТОД

Учесници у истраживању

У истраживању је учествовало 52 дјевојчице и 48 дјечака (100 дјеце укупно) узраста између 5 и 6 година, која су била подијељена у двије једнаке групе (група I и група II).

Структура узорка процјењивача

Процјењивачи који су идвајали креативне радове су бирани с обзиром на вјеровање у њихову способност и компетенције. Васпитач и педагог су женског пола, а наставник ликовног је мушког пола. Сва три процјењивача имају високу стручну спрему и преко 10 година радног искуства.

Циљеви и задаци истраживања

С обзиром на то да су ранија истраживања потврдила да се креативност гуши са поласком у основну школу (Копас-Вукашиновић 2006) потребно је пронаћи и описати узроке који доводе до тога, те у складу са будућим налазима стварати нове парадигме које ће бити темељ холистичког развоја дјетета. Циљ израде овог рада је да се открије да ли квалитет инструкције васпитача утиче на развој или спугавање креативности код предшколске дјеце.

Да би се могао остварити овако дефинисан општи циљ истраживања операционализовани су следећи истраживачки задаци:

1. Утврдити да ли постоји статистички значајна разлика између двије групе (групе I и групе II) у погледу броја коришћених линија, боја и предмета на цртежу.
2. Утврдити да ли постоји статистички значајна разлика између двије групе (групе I и групе II) у погледу композиције која је на цртежу (проста или сложена).
3. Утврдити да ли постоји статистички значајна разлика између броја цртежа који су означени као креативни од стране наставника ликовног васпитања, педагога и васпитача.

За сва три задатка постављене су нулте хипотезе.

Инструменти истраживања

За потребе истраживања кориштен је папир А4 формата на коме се налазио нацртан троугао. Првој групи дјеце васпитачи су дали инструкцију: „Завршите овај цртеж“, док је другој групи дјеце дата инструкција: „Правилно завршите овај цртеж“.

Варијабле

Квалитет инструкције: Начин презентовања и објашњавања задатака како би онај који учи постигао оптималан успјех (Bloom, 2001).

Број боја: У погледу коришћења боја, биљежимо колико је различитих боја коришћено на једном цртежу. Постоје цртежи гдје је коришћен мали број боја (двје или три), а који су креативнији од цртежа са великим бројем боја. Број кориштених боја није нужно показатељ креативност, али вјештом комбинацијом боја може да се постигне креативан ликовни продукт.

Број линија: Што се тиче коришћења линија, на цртежу може бити доста линија, испрекиданих, кривих, правих итд. али то не значи да је рад са више линија креативнији од рада са мање линија, али употребом и комбинацијом различитих линија може да се постигне креативан ликовни продукт.

Број предмета: У зависности од броја коришћених тј. нацртаних предмета на цртежу процјењује се да ли је рад креативан, и као и у претходним случајевима, не мора значити да је креативнији онај рад на коме је нацртано више предмета, али свакако јесте један знак у откривању креативности.

Композиција: Под простом композицијом подразумејем је троугао који су дјеца корила као један предмет кога су дорађивали и на коме „раде“, али сам тај троугао, уколико је „добро“ дорађен може представљати сложену композицију.

Што се тиче просте и сложене композиције, објективно гледано сложена композиција има веће предиспозиције које указују да је рад креативнији у односу на онај са простом композицијом.

Креативан цртеж: Комбинација претходних варијабли. Елементи кроз које они процјењују креативност су број и врсте линија, разноврсност боја које су кориштене, број предмета на цртежу, те композиција цртежа.

Дизајн Истраживања

Тестирање је трајало два дана. Први дан је обављено у вртићу „Чика Јова Змај“ у Бијељини, а други дан у вртићу „Драган и Зоран“ у Бијељини. У оба вртића дјеца су била подијељена на двије једнаке групе по 25 дјеце, од којих је прва група добила инструкцију „Доврши цртеж“, а друга група „Правилно доврши цртеж“.

С обзиром да се ради о дјеци предшколског узраста, не наговјештава им се да је у питању истраживање. У цијелу причу васпитач улази с одређеном дозом опуштености. Дјеца се обраћа тражећи помоћ од њих. Наговјештава им да је цртеж незавршен, те да ће му они помоћи тако што ће га „правилно завршити“ тј. „завршити“.

Приликом давања инструкција у првом случају, васпитач је објашњавао дјеци да, завршити цртеж значи да могу користити боје које желе, линије какве хоће, могу

пртати нешто ново на папиру, доцртавати шта мисле да треба, такорећи исполити машту до максимума. Кроз ову инструкцију се наглашава слобода дјечије креативности.

Приликом давања инструкција у другом случају, васпитач је објашњавао дјечи да „правилно завршити цртеж“ значи завршити га на онај начин на који они сматрају да је правилно. Кроз ову инструкцију подстиче се дјечије мишљење о томе шта значи „правилно“.

У сарадњи са тимом истраживачи су разврстали радове на основу боја, линија, предмета и композиције, док су три члана тима, односно независни васпитач, педагог и наставник ликовног васпитања, вршила процјене у погледу издвајања креативних цртежа. Њима су дате инструкције и упутства на који начин ће обавити свој задатак. Сматра се да су ови процјењивачи из различитих области, али их све повезује педагогија као наука, те се зато сматра да ће њихови резултати бити мјеродавни за ово истраживање.

Процјењивачи су, наиме, имали задатак да од 100 цртежа означе оне за које сматрају да имају елементе креативности, тј. да представљају креативни продукт. Креативним продуктом су тумачени они цртежи који се издвајају бојама, облицима, врстама предмета на њему итд. Оригиналност је такође узета у обзир.

Обрада података и интерпретација резултата

С обзиром на сложеност истраживања и број прикупљених података одлучено је да се примијени дескриптивна статистика за приказивање фреквенција, те Хи-квадрат, као статистички поступак за утврђивање разлика између двије групе дјече у погледу коришћења боја, линија, предмета и композиције. Хи-квадрат је кориштен за провјеру разлика између мишљења о креативним цртежима од стране три процјењивача.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Прва хипотеза се односила на провјеру статистичке значајности разлике између двије групе (групе I и групе II) у погледу коришћених линија на цртежу. Примјеном хи квадрата тестирана је разлика између двије групе.

Табела 1. Значајност разлике резултата с обзиром на линије на цртежу

Групе	Број линија			Укупно	Хи квадрат	ρ	Степен слободе
	1-5	6-10	11-15				
I	13	15	22	50	1,60	0.44	2
II	17	17	16	50			

На основу резултата истраживања добијена ρ вриједност (ρ=0,44) са степеном слободе 2, указује да постоји статистички значајна разлика између групе I и групе II у погледу коришћења линија на цртежу. Види се да је у посљедњем опсегу

(од 11 до 15 линија) највећа разлика између двије групе. 22 дјецe прве групе користи од 11 до 15 линија, а из друге групе, у којој је дата инструкција да се рад правилно доврши, овом опсегу припада 16 дјецe. У првом и другом опсегу броја линија (од 1 до 5 и од 6 до 10) примјетно је да више дјецe друге групе користи мањи број линија. На основу сва три опсега, те резултата добијених за њих, види се да дјецa прве групе у којој је дата инструкција „доврши рад“ користе више линија.

Примјеном хи квадрата тестирана је разлика између двије групе у погледу коришћења боја на цртежу.

Табела 2. Значајност разлике резултата с обзиром на боје на цртежу

Групе	Број боја			Укупно	Хи квадрат	ρ	Степен слободe
	1-3	4-6	7-9				
I	6	31	13	50	15,61	0,00	2
II	24	17	9	50			

На основу резултата истраживања добијена ρ вриједност ($\rho=0,00$) са степеном слободe 2 указује да постоји статистички значајна разлика између двије групе у погледу коришћења боја на цртеже. Израчунати хи квадрат износи 15,611 уз степен слободe 2, који је статистички значајан на нивоу значајности: $p=0,00$.

Даље, примјеном хи квадрата тестирана је разлика између двије групе у погледу броја приказних предмета на цртежу.

Табела 3. Значајност разлике резултата с обзиром на број предмета на цртежу

Групе	Број предмета			Укупно	Хи квадрат	ρ	Степен слободe
	1-4	5-8	9-13				
I	22	18	10	50	6,48	0.03	2
II	35	9	7	50			

На основу резултата истраживања добијена ρ вриједност ($\rho=0.03$) са степеном слободe 2 указује да постоји статистички значајна разлика између двије групе у погледу броја нацртаних предмета на цртежу.

Табела 4. Значајност разлике резултата с обзиром на композицију цртежа

Групе	Композиција		Укупно	Хи квадрат	ρ	Степен слободe
	Проста	Сложена				
I	23	27	50	1,96	0.16	1
II	30	20	50			

Дјечији цртеж је један од начина како дијете „разговара“ са нама, како жели да нам да увид у свој свијет маште, погледа на оно што оно доживљава и како се са истим „бори“ и „како осјећа“, његово искуство, жеља, машта, али и конфликт. Постоји проста и сложена композиција дјечијег цртежа. Цртеж са простом композицијом је онај са мањим бројем елемената, боја и свега другог што га чини. Сложена композиција представља већ „озбиљнији“ цртеж, цртеж коме се дијете више посветило и на коме је више радило у погледу свих ових елемената који су укључени у хипотезу истраживања (линија, боја, предмета) итд.

Примјеном хи квадрата тестирана је разлика између двије групе у погледу просте и сложене композиције цртежа. На основу резултата истраживања добијена ρ вриједност ($\rho=0.16$) са степеном слободе 1 указује да не постоји статистички значајна разлика између двије групе у погледу композиције рада. Тиме потврђујемо хипотезу која гласи: „Не постоји статистички значајна разлика између двије групе (групе I и групе II) у погледу композиције цртежа.“

Инструкције васпитача дате у овом случају нису утицале на разлику између ове двије групе. Дјеца су на почетку подстакнута инструкцијама васпитача, међутим, касније се и код друге групе развија слобода у изражавању. Нека дјеца троугао користе као један предмет кога ће дорађивати и на коме ће „радити“. Сам тај троугао, уколико је „добро“ дорађен може представљати сложено композицију.

Табела 5. Значајност разлике резултата с обзиром на издавајање креативних радова од стране процјењивача

Групе	Процјењивачи			Укупно	Хи квадрат	ρ	Степен слободе
	Наставник ликовног	Педагог	Васпитач				
I	11	15	17	40	0,569	0,75	2
II	9	17	21	47			

Примјеном хи квадрата тестирана је значајност разлике између двије групе с обзиром на издавајање креативних радова од стране три процјењивача. На основу резултата истраживања добијена ρ вриједност ($\rho=0.75$) са степеном слободе 2 указује да не постоји статистички значајна разлика између двије групе у погледу издавајања рада од стране три процјењивача, тј. њихова мишљења немају статистички значајну разлику. Тиме потврђујемо хипотезу која гласи „Претпоставља се да не постоји статистички значајна разлика између двије групе (групе I и групе II) на основу издавајања креативних радова од стране три процјењивача.“ У првој групи, у којој је дата инструкција „доврши рад“ васпитач издаваја највише креативних радова (17), затим педагог (15) те наставник ликовног (11). У другој групи, у којој је дата инструкција „правилно доврши рад“, ситуација је иста. Васпитач издаваја највише креативних радова (21), затим педагог (17), те наставник ликовног (9). У првој групи је од стране сва три процјењивача укупно издвојено 40 радова, док је у другој 47. Према процјени друга група има више издвојених креативних радова, али та разлика није статистички значајна, тако да се не може рећи да је друга група успјешнија.

ДИСКУСИЈА

Реализовано истраживање имало је за циљ утврђивање утицаја васпитача на развој креативности код предшколске дјеце, са главним тежиштем на први и најзначајни корак ка том путу – идентификацију креативне дјеце у предшколској установи.

Дјеца и прве и друге групе добијају радове кроз инструкције и причу коју доноси васпитач. Он им не даје радове тек тако говорећи само инструкције које се односе на ово истраживање („доврши рад“; „правилно доврши рад“). С обзиром да се ради о дјецы предшколског узраста, не наговјештава им се да је у питању истраживање. У цијелу причу васпитач улази с одређеном дозом опуштености. Дјеци се обраћа тражећи помоћ од њих. Наговјештава им да је цртеж незавршен, те да ће му они помоћи тако што ће га „правилно завршити“ тј. „завршити“.

Дјеца предшколског узраста знају да ријеч „правилно“ значи да нешто треба бити на неки начин сређено, без набацаних ствари, али и под одређеним правилом. У овом случају, васпитач не наводи шта значи правилно довршити рад, већ је на дјецы да сама размисли, те да кроз ту мисао испоље креативност. Нека дјеца сматрају да ће рад бити „правилнији“ тако што ће повлачити мање линија, док је код друге дјеце размшљање обрнуто. Кроз резултате истраживања показало се да различите инструкције васпитача на крају нису утицале да се радови прве и друге групе статистички разликују. У обје групе дјеца су цртаа по својој вољи.

Дјеца прве групе су користила више боја у односу на дјецы друге групе. У групи у којој се дају инструкције да дјеца доврше рад, подстакнута том изјавом, она користе већи број боја, свијетлих и тамних. Разним покретима руку, фином моториком шаке, дјеца наносе боје, надовезују једну на другу, стварају слику. Нису подстакнути никаквим додатним упуствима, сем да доврше рад. Та инструкција им даје слободу и резултати показују њену изражајност у погледу коришћења боја.

За разлику од прве групе, у другој групи дјеца вођена инструкцијом „правилно доврши рад“, користе мање боја. Ова инструкција је доста утицала на дјецы друге групе у погледу коришћења боја. Ријеч „правилно“ код дјеце улива одређену дозу строгаће. Због тога су дјеца друге групе користила мање боја, и у том погледу остварила значајну разлику у односу на дјецы прве групе.

Постоје претпоставке неких аутора које говоре о повезаности боје коју дијете користи са његовом личношћу. Претпоставља се да је коришћење боја у директној вези са емоцијама. Отворено и живо дијете користиће топле и живе боје (жуту, наранџасту, црвену). Њежно и мирно бираће хладне боје. Цртање плавом бојом са шест година поручује да дијете не жели да остане беба. Црно је боја страха, али и бијело. Ако предност даје бојама као што су црна и жута, то може значити љубомору (односно страх да не изгуби нечију љубав). Иако се до недавно вјеровало да црна боја указује на одређене емотивне проблеме, њу користе и интелигентна дјеца. Наравно, она не смије да буде једини избор. Браон користе малишани којима је хигијена јако важна, док много бијеле боје може да буде знак несигурности. Процјењивачи ових радова поред тога што откривају креативну страну дјетета, могу и тумачити његову личност на основу ових претпоставки.

Што се тиче броја нацртаних предмета видимо да од 9 до 13 предмета је нацртало 10 дјече из прве групе, а 7 из друге, што може да указује да је инструкција васпитача донекле важна да утичу на испољавање њихове креативности. Дијете може да нацрта један предмет, а да у саставу тог предмета шара, повлачи линије, наноси боје и све остало што ће предмет чинити љепшим. Исто тако, друго дијете може нацртати доста већи број предмета око којих се неће бавити толико. Ова чињеница указује на то да се креативност дјетета не мора огледати у броју нацртаних предмета, већ у њиховом квалитету тј. у томе колико је дијете радило на њему.

Кроз ову ставку се може и разматрати психологија дјечије личности. Ако дијете црта више предмета и фигура, а некој посвети много више пажње и труда, то значи да му је тај предмет веома битан. Дијете које је сигурно у себе и има самопоуздања у себе, увијек ће се смјестити у центар цртежа. Уколико се на цртежу налази доста предмета и детаља то упућује да ће дијете као зрела особа бити прилично реално.

Број линија, боја и предмета свакако не говоренужно о креативности, али јесу често први знаци да дијете носи креативни потенцијал у себи. Ми нисмо поставили стандарде да је рад креативнији уколико се на њему налази више или мање линија, боја или предмета, али сматрамо да су дјеца друге групе добијену инструкцију схватили озбиљније, те да су сматрала да ће коришћењем више боја рад бити шарен те да неће испунити добијени задатак, који гласи да правилно заврше рад. Креативне радове ће издвајати процјењивачи.

У овом истраживању прикупљене радове процјењивала су три процјењивача из различитих области: ликовног васпитања, педагогије и методике васпитно-образовног рада. Њихов задатак је био да на основу упутстава на којима је указано на терминологију и значење појма креативности да одаберу само оне радове који у себи садрже елементе креативности. Разлози за овакав одабир процјењивача леже у мултидисциплинарном приступу, откривању и идентификацији даровитих потенцијала код дјече.

Када је креативност у питању, важно је да дечији ликовни израз при цртању, као и било које друге ликовне активности, треба да зрачи из детета и његовог целокупног става, а не из устањених шема (Јовановић 2016).

Резултати досадашњих истраживања која су била усмјерена на процјену креативних продуката (ликовних, музичких и др.) показала су да не постоји велико слагање између процјењивача у вредновању дјечије креативности. Као илустративни примјер навешћемо истраживање (Максић–Ševkušić 2012) у коме су учествовали ученици шестог и седмог разреда основне школе (N=142) који су писали приче, и наставници који су процјењивали креативност тих прича (N=3). Утврђено је статистички значајно, али ниско слагање наставника у процјењивању креативности прича, те истакнуто да је неопходан индивидуални приступ у тумачењу података о дјететовом таленту већ на предшколском узрасту. Истраживање које је споровела Šefeg (2000) показало је веома слабо слагање између експертских процјена дјечије слободне креативности, гдје је за слободне писане саставе просјечно слагање између шест процјењивача 0,37, а највиша корелација два процјењивача износи 0,5. Иако су корелације значајне на 0,01 нивоу, аутор истиче

да су резултати охрабрујући, те констатује да ниједан од начина идентификовања креативности (стандардни тестови дивергентних способности, експертске процјене) није ваљан ни поуздан.

Улога наставника ликовног у учествовања процјене креативности дјечијег цртежа је такође оправдана. Његова улога се више не огледа само у традиционалном остваривању циљева и задатака ликовне културе, већ и у стварању услова за остваривање дјететових потенцијала и могућности, које могу бити у оквиру ликовне умјетности. У складу са виђењем васпитања и вриједностима у његовом темељу, наставници ликовне културе требају омогућити дјецу слободно истраживање и изражавање креативности, естетских и иновативних идеја те учење кроз властито искуство, а не наметати им властито виђење умјетности и лијепога јер тиме штете њиховом здравом развоју. Због свега тога, наставници ликовног се сматрају компетентним за процјену креативности код дјеце предшколског узраста.

Васпитач је главни актер који идентификује дијете као креативно и помаже му у развоју његових креативних вјештина. Такође, чињеница да васпитач свакодневно проводи вријеме са дјецом исте доби и да је у могућности да примјећује њихово напредовање, те да постигнуте резултате упоређује у оквиру исте узрасне групе, говори нам да без његових информација процес идентификације не би био успјешан, а све наведено указује на вриједност резултата процјена васпитача.

С обзиром на то да је педагог упућен у цјелокупан васпитно-образовни рад дјетета те да је његов задатак рад на унапређивању тог рада кроз активности као што су планирање, праћење, организација, реализација, анализа и евалуација васпитно-образовне праксе, он се сматра компетентном особом за процјену дјечије креативности. Задатак педагога у идентификацији креативних појединаца је веома осјетљив, зато се од њих очекује да добро познају теоријске основе креативности.

С обзиром да је у истраживању учествовало 100 дјеце, претпостављамо да је број узорка мали да би се међу процјењивачима створила статистички значајна разлика у издвајању креативних радова. У овом тренутку тешко је изнијети закључак чијој процјени највише вјеровати. Најприближније је слагање у издвајању креативних радова између педагога и васпитача. Највећу разлику између двије групе прави васпитач, гдје у првој групи бира 17, а у другој 21 креативни рад. Наставник ликовног бира више креативних радова из прве него из друге групе, те је однос 11:9.

ЗАКЉУЧАК

Кроз дискусију о томе зашто у погледу коришћења боја, линија и предмета постоји статистичка разлика између двије групе, дошли смо да закључка да је то због тога што дјеца друге групе коришћење много боја, линија и предмета нису сматрала као прекршај дате инструкције, те се нису ограничила на само неке. Коришћењем мање боја сматрају да је рад правилно довршен. Исто тако, дјеца прве групе којима се даје инструкција да рад доврше, дају себи потпуну слободу у погледу коришћења боја.

Међутим, разлике нису пронађене у композицији цртежа, што недвосмислено показује да, иако су дјеца друге групе користила мање линија, боја и предмета, успјели су да израде сложеније композиције, што свакако јесте знак креативности на предшколском узрасту. Такође, овај налаз појачава и резултат да не постоји разлика у броју креативних цртежа између двије групе.

Поставља се питање зашто инструкције васпитача нису утицале да се статистички разликују радови прве и друге групе? Узорак од сто дјеце није велики, те је то један од могућих узрока добијених резултата. Јасно је да инструкција дата првој групи (дovрши рад) не ограничава дјецу ни у чему, те им само наговјештава да рад мора бити довршен онако како они желе. Насупрот томе, друга група добија инструкцију (правилно доврши рад) која се и те како разликује од инструкције дате првој групи. Прво питање које су дјеца поставила било је „Како правилно?“. Дјеци је појашњено да је правилно оно шта они сматрају правилним, а да добро размисле шта је то. Ово додатно појашњење је можда највише утицало да нема велике разлике између радова ове двије групе. Размишљајући шта је правилно, дјеца смишљају разне идеје, и кроз те идеје произилази креативност.

ЛИТЕРАТУРА

- Максић 1993: Максић Slavica, *Kako prepoznati darovitog učenika*, Beograd. Institut za pedagoška istraživanja.
- Максић 1998: Максић Slavica, *Društvena podrška darovitosti. Zbornik 4*. Vršac: VŠV, 15 – 32.
- Максић, Шевкушић 2012: Максић Slavica, Ševkušić Slavica, *Kreativnost u pričama učenika – studija slučaja u osnovnoj školi*. Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, 44(1), 128 – 143.
- Ђорђевић 2008: Ђорђевић Jovan, *Porodica kao faktor podsticanja darovitosti*, Zbornik 14. Vršac: VŠV, 4 – 8.
- Зечевић 2021: Зећевић Radmila, *Creativity as an Essential Part of Fine Art Classes. Magistra Iadertina*, 15(1), 75-86.
- Јовановић 2016: Јовановић Весна, *Ставови васпитача о способностима дечијег креативног изражавања у ликовним активностима. Узданица*. 8(2), 161–173
- Јукић 2011: Јукић Тоња, *Implicit theories of creativity in early education*. Croatian Journal of Education. 13 (2), 38 – 65.
- Копас-Вукашиновић 2006: Емина Копас-Вукашиновић, *Осујеђење креативности у ликовном изразу првака*, Зборник Института за педагошка истраживања, 38 (1), 82-98.
- Маришевић 2010: Маширевић Ljubomir, *Mediji i postmoderna stvarnost*. Sociologija, 52(2), 127– 140.
- Милић, Симеуновић, Лаловић 2014: Милић Сања, Симеуновић Владо, Лаловић Сузана, *Иновирање приступа у откривању креативности код дјеце предшколског узраста. Зборник радова са научног скупа Имплементација иновација у образовању васпитању – изазови и дилеме*, Учитељски факултет у Београду, 612 – 622
- Рајовић, Даутовић, Андре 2009: Рајовић Ranko, Dautović Slavica, Andre Lucija, *Neurofiziologija – primena novih otkrića u formiranju inтелеktualne elite. Primena programa NTC sistem učenja u razvoju intelektualnih sposobnosti dece*, 15. Vršac: VŠV, 510 – 518.
- Робинсон 2015: Robinson Ken, *Creative Schools: The Grassroots Revolution that's Transforming Education*, Viking Press, New York, NY.
- Старко 2017: Starco Alane Jordan, *Creativity in the Classroom: Schools of Curious Delight* (6th ed.). Routledge.
- Хузјак 2006: Huzjak Miroslav, *Darovitost, talenat i kreativnost u odgojnom procesu. Odgojne znanosti*, 1, 289–300.
- Шефер 2000: Шефер Jasmina, *Kreativnost dece: problemi vrednovanja*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja; Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.

Sanja B. MILIĆ
Dejana S. BJELICA

THE IMPACT OF THE QUALITY OF TEACHER INSTRUCTIONS
ON THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY IN PRESCHOOL CHILDREN

SUMMARY

The aim of this paper is to find out whether the quality of educator's instruction impact the manifestation of creativity in preschool children. The study involved 100 children aged between 5 and 6 years, who were divided into two equal groups. According to the research, A4 paper was used on which there was a drawn triangle. The educators instructed the first group of children: "Finish this drawing", while the second group of children was instructed: "Complete this drawing correctly". A team of experts composed of researchers, pedagogues, educators and art teacher evaluated the drawings according to the following characteristics: number of lines, number of colors used, number of objects in the drawing and composition of the drawings. Each of the three evaluators chose drawings that he considered creative. Statistically significant difference found in the number of colors, lines and objects used. The results showed that there are no statistically significant differences between the two groups given the complexity of the composition of the drawings. Statistically significant differences no found in the number of drawings marked as creative by different evaluators. Based on the analysis conducted in this research, it can be concluded that preschool children express their creativity freely and naturally, regardless of the instructions of the educator. Given that previous research has confirmed that creativity is stifled by starting primary school, it is necessary to find and describe the causes that lead to it, and in accordance with future findings to create new paradigms that will be the basis of holistic child development.

Key words: Creativity, assessment, children's drawing.